

УДК 044.387 Укр.

Виткалов Володимир Григорович, кандидат педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ

МИСТЕЦЬКА ПАРАДИГМА НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВІТЧИЗНЯНОГО НАУКОВОГО ПОШУКУ [1]

Аналізується тематичний зміст окремих наукових розвідок наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 21. Т. 1.

Ключові слова: науковий пошук, культурно-мистецька практика, історична ретроспектива, Україна.

Випуск 21 періодичного наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету традиційно складається з двох томів, сформованих за напрямками «Мистецтвознавство» і «Культурологія», кожен з яких відтворює відповідні грані дослідницького пошуку науковців України.

Серед його авторів – кандидати (доктори) мистецтвознавства, аспіранти та докторанти як провідних мистецьких ВНЗ – Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва, Львівської національної академії мистецтв, Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, Харківської державної академії дизайну та мистецтв, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Київського національного університету культури і мистецтв, так і ВНЗ більш широкого вектора спрямування: Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, Одеського національного політехнічного університету, Маріупольського державного університету, Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки, Київського університету ім. Б. Грінченка, Харківської державної академії культури, Вінницького національного технічного університету, Приазовського державного технічного університету, Миколаївського національного університету ім. В. Сухомлинського тощо, які в у своїй структурі мають Інститути мистецтв, або кафедри подібного спрямування.

Серед різних видів національного мистецтва, що є предметом розгляду у наших збірниках, чи не найбільший інтерес припадає на музичне і театральне. І це цілком логічно, адже переважна більшість дослідників, що розміщують свої розвідки у наших збірниках, є співробітниками спеціалізованих музичних й театральних кафедр українських ВНЗ та науково-дослідних установ. Проаналізуємо окремі із цих розвідок.

Українські терени в різні історичні періоди мали яскраве і розмаїте мистецьке життя. Найбільш помітним для нього стало перше двадцятиліття – остання третина XIX століття, коли зміцнилася у своєму розвитку матеріальна база національної культури, визначилися мистецькі пріоритети у різних сферах культурної діяльності, набули вершин свого розвитку окремі жанри мистецтва, посилилися міжкультурні контакти національних майстрів і представників художньої діяльності з інших країн тощо. Одним словом, українське мистецтво набуває всіх тих ознак, якими й вирізняється в культурному ряді людської діяльності. У цьому контексті слід згадати оперне мистецтво, а надто – гастрольну діяльність італійських оперних труп, що місцем своєї самореалізації обрали Одесу, Міський театр якої у зазначені вище роки XIX століття став справжньою Меккою для гастролуючи італійських художніх колективів. Саме вони й забезпечили зміну духовного клімату Південній Пальмірі стали взірцем і для українських культурних діячів у справі подальшої розбудови національної культурної практики.

У цьому зв'язку наукова розвідка К. Бацака присвячена аналізу системи закордонного ангажементу італійських митців для одеської сцени. Автор детально аналізує специфіку взаємодії структурних компонентів цієї системи: антрепренер – закордонний кореспондент – театральна агенція – італійська музично-театральна преса.

До переваг статті слід віднести й розгляд взаємодії українських культурних діячів і місцевої італійської громади у питаннях забезпечення життєдіяльності італійських мистецьких колективів та окремих виконавців. Роботу вирізняє розмаїта джерельна база, що включає значною мірою тогочасну періодику, фондові матеріали тощо, надаючи переконливості аргументації автора. Ця розвідка значною мірою формує широке культурне тло, на якому відбулося становлення видатних згодом митців та діячів культури Півдня України.

Як відомо, культурна діяльність вітчизняної інтелігенції другої половини XIX століття, призвела до того, що в країні значно підвищився професійний рівень театральної сцени, було сформовано плеяду акторів та режисерів вітчизняного театру, розширилася тематична складова репертуару. І вже на початку XX століття підвищилося ідейне й просвітницьке значення і провінційних театрів, театральна сцена яких стала не лише центром громадського життя, зокрема, у Приазов'ї, «але й специфічним клубом, де зустрічалися мешканці невеличких міст незалежно від їх соціального статусу». У цьому контексті специфіку становлення театрального життя Приазов'я аналізує молода дослідниця з Маріуполя О. Демідко, предметом розгляду якої є театральне мистецтво Маріуполя та Бердянська зазначеної доби. До аналізу залучаються репертуар, який дає змогу прослідкувати формування смаків режисерів-постановників та публіки, виявити особливості державної політики в галузі театральної справи в окреслену вище добу.

Ця розвідка також характеризується широким використанням джерельної бази, зокрема тогочасної преси, та архівних матеріалів, що розширюють наше уявлення про культурне життя регіону, вводять до наукового обігу чимало нової інформації. Наголосимо, що подібні дослідження, даючи сучасне тлумачення багатьом історико-мистецьким процесам та пам'яткам, допомагають скласти уявлення про культурний простір, надають конкретики запропонованим матеріалам.

Серед інших помітних розвідок цього випуску звернемо увагу на статтю київської дослідниці Л. Терещенко-Кайдан, у праці якої аналізується методика вивчення стародавніх рукописів за допомогою бісеміотики. У матеріалах йдеться про поєднання знако-мовної семіотики та семіографії, що дає, на думку автора, можливість краще вивчати рукописну мистецьку спадщину. Робота належить до помітних досліджень у сучасному музикознавстві.

Характерною ознакою будь-якого наукового пошуку є наявність широкої авторської аргументації, співставлення різних поглядів на сталі або нові явища, що стають предметом розгляду. І саме вміння вести полеміку надає запропонованим матеріалам певної доказовості, можливості сприйняти ту чи іншу точку зору. У цьому зв'язку інтерес викликають термінологічні дискусії, які є ознакою виявлення сутності проблематики, що стає предметом наукового розгляду. Адже в процесі її проведення встановлюється більш точне бачення того чи іншого явища, постаті тощо. У цьому зв'язку виокремимо матеріали Н. Чернецької, яка аналізує термінологічний ряд сучасного аматорського і професіонального бандурного виконавства.

Уже чимало років поспіль у наших збірниках публікується низка пошукових матеріалів (А. Горіна, Н. Волощук, С. Мельничук та ін.), що ставлять за мету дослідження діяльності відомого майстра, що займався виготовленням та вдосконаленням різних типів бандур для оркестрів народно-інструментальних складів – А.Тузиченка, який чимало зробив для становлення регіональних виконавських шкіл, забезпечуючи учасників художніх колективів оригінальним і якісним інструментарієм, про що йдеться у статті згаданої вже Н.Чернецької. Утім, розвідка останньої спрямована на розширення цієї проблематики, а саме – виявлення сутності функціонування регіональної волинської школи бандурного виконавства крізь призму діяльності окремих постатей цієї сфери. Адже сьогодні активне побутування бандури та кобзи на західноукраїнських теренах, втілене у низці музичних фестивалів, а надто дитячих заходах, та постійному розширенні кількості тих, хто навчається на цьому інструменті у ДМШ та ВНЗ різних рівнів акредитації, є переконливим свідченням тієї роботи, що організовувалася подвижниками цієї справи у 20-30-х роках XX століття. До речі, А.Тузиченком на Волині була виготовлена оригінальна клавішна бандура, запатентована у Рівненському ЦНТІ. Та й створення свого часу (початок 80-х років) на Рівненщині студентського оркестру кобз і бандур було свідченням ефективності функціонування спеціалізації «Кобзарське мистецтво» при місцевому інституті культури та його творчих зв'язків зі Стрітівською, що на Київщині, Школою кобзарського виконавства. До речі, і стаття Л. Павленко, вміщена у цьому збірнику, також є свідченням стабільності цього інтересу, і спрямовує увагу на аналіз становлення львівської та київської шкіл академічного бандурного виконавства.

Серед історико-мистецької проблематики збірника привертає увагу й стаття харківських дослідників С. Іваненко та Н. Мархайчук, предметом розгляду яких є висвітлення маловідомих фактів із життя і творчості представника харківського мистецтвознавчого осередку, учня В. Єрмилова та І. Падалки – графіка М. Зубара, активного члена АРМУ. Спираючись на низку наукових публікацій про митця та архівні документи, автори реконструюють науковий шлях мистецтвознавця і визначають його роль у вітчизняному мистецтвознавстві.

Аналогічна робота, спираючись на архівні джерела, здійснюється й О. Изваріною стосовно висвітлення творчого шляху українського композитора й оперного диригента доби «Новаторських двадцятих», чия творчість тривалий час була вилучена з культурного обігу – В. Йориша. Як свідчать

матеріали особистого архіву митця, лише за період 1922-1930-й рр. ним написано дві опери, низку симфонічних та інструментальних творів, чимало солоспівів, а серед науково-методичних розробок цього періоду – «Практичний курс сольфеджіо», «Практичний курс аналізу», «Лекції з інструментовки», «Лекції з музичної форми», «Експериментальні роботи з аналізу української народної творчості». В архівах збереглися й «Програми за 1925-1926 навчальний рік із курсів гармонії, аналізу музичних форм, інструментовки тощо. І це при активній диригентській діяльності з низкою провідних українських театрів Києва і Харкова! Утім, відмова від особливостей, притаманних сценічному мистецтву, вільне ставлення до законів оперної драматургії й призвели до того, що твори В. Йориша, популярні у 20-ті роки, майже забуті сьогодні, наголошує автор.

Чималий обсяг матеріалу в наших збірниках присвячується розгляду концертного життя Львова періоду німецько-фашистської окупації (Т. Фішер). На цей раз автор концентрує свою увагу на розгляді цієї проблематики крізь призму щоденної тогочасної періоди, вводячи до наукового обігу чимало нової мистецтвознавчої інформації. Цікавим у цьому зв'язку є і розвідка У. Молчко стосовно висвітлення концертного життя цього західноукраїнського культурного центру початку ХХ століття, поданого крізь призму музично-критичних рецензій у періодичній пресі М. Нижанківської. Спираючись на цю інформацію, автор узагальнює поступ української культури на шляху до професійного росту в усіх мистецьких напрямках.

Цікавим, на нашу думку, серед матеріалів збірника, є і мистецтвознавчий розгляд жанру псалми у творчості В. Степура (Я. Бардашевська). У розвідці йдеться не стільки про аналіз цього виду художньої виразності сакрального у творчості сучасного композитора, а акцентується увага на превалюючих ознаках стильової індивідуальної творчості митця, що ґрунтується на переосмисленні ним сакральних текстів. Це виявляється, на думку автора, у тяжінні В. Степура не лише до самого жанру псалми, а й спочатку підсвідомого, а згодом – виразно усвідомленого відтворення національних ментальних особливостей духовної культури. Заслуговує на увагу й інтерпретація автором музичної думки композитора на підставі сакральних текстів, використовуючи які автор вдається до істотного скорочення текстової основи (на підставі перекладу Святого письма І. Огієнка).

Серед інших наукових розвідок являє інтерес аналіз творчості видатного композитора Л. Ревуцького, зокрема його «Галицьких пісень» (Л. Ластовецька), стаття якої цікава аналізом процесу творення обробок, жанрово-стильовими особливостями та, головне, композиторським коментарем щодо роботи над народним мелосом.

Як відомо, українська народна пісня лежала в основі творчості багатьох вітчизняних композиторів і саме на цій основі їх творчість становила інтерес для широкої публіки. Не є виключенням і Л. Ревуцький. Однак, на відміну від багатьох інших композиторів (М. Леонтович, М. Лисенко), які самі збирали народні зразки, Левко Ревуцький за основу обробки брав вже опублікований, тобто не характерний для нього матеріал. У даному випадку – це збірник народних пісень К. Квітки. До того ж, аналізовані твори були написані композитором для концертного виконання, а отже мали певну сценічну специфіку, обумовлену цим фактом. Цікавими є й авторські пояснення до згаданої збірки, зроблені самим композитором і викладені у листі до брата Дмитра. Відібрані для обробки народні пісні, як свідчать ці записи, не склали сюжетного циклу, а обрані автором довільно. У цьому є й певна складність, адже кожна пісня стає цілком завершеним твором композитора. Л. Ластовецька є помітним у музично-педагогічному соціумі Західної України фахівцем і її аналіз відомої музичної збірки складає певний інтерес для теорії й практики вітчизняної музичної культури. Проведений автором мистецтвознавчий аналіз творів переконує в тому, що незважаючи на відсутність формальних ознак у компонуванні цієї збірки, він дає підстави стверджувати, що запропоновані твори сприймаються як повноцінний завершений пісенний цикл.

Звернемо увагу й на розвідку Т. Мольдерф стосовно визначення критеріїв академічності у сольному виконавстві. Ставлення до цього поняття автор розглядає на значному історичному відтинку, акцентуючи увагу на європейських, тобто – загальноєвропейських критеріях академічного виконавства. «Академізм може вбити мистецтво лише тоді, коли він не підкріплений творчим захопленням і таким же ставленням до виконуваного твору», стверджує автор.

Чи не вперше у наших збірниках питання професійної критики в галузі естрадного мистецтва стає предметом спеціального розгляду (Т. Самая). Важливість розгляду цієї проблеми обумовлена не лише відсутністю професійних критиків сучасної естради, що не стимулює підвищення професіоналізму останньої, але й тим фактом, що їх відсутність, як і відсутність сталих критеріїв аналізу естрадного мистецтва, на думку автора, не дає змоги професійно аналізувати твори сучасного естрадного мистецтва, сприяючи таким чином поширенню на сучасній естраді низькопробною продукції, яку і художньою неможливо назвати. Автор наводить чимало аргументів на користь

формування професійної художньої критики, залучаючи на підтвердження досвід радянської доби, коли тріумфірат «композитор-поет-критик» завжди відповідав високому професійному рівню. І звільнення від ідеологічного диктату в умовах сьогодення не стимулювало появу високопробного естрадного мистецтва. Йому, натомість, прийшов шоу-бізнес, який в українських реаліях повністю знівельовав високе мистецтво естради.

У статті виявляються причини такого стану справ у сучасній естраді, відносини професійної академічної критики і естради, які через відсутність сталих критеріїв оцінки популярної музики не сприяють підвищенню професіоналізації цього виду мистецтва і розширення її ролі у стимулюванні цього виду художньої творчості. І в цьому зв'язку автор посилається на відомі підходи в оцінці естрадного мистецтва, зокрема відтворені у працях фахівця в галузі біофізичних основ вокальної мови – В. Морозова, які й надалі залишаються взірцем для молодих науковців-критиків. Хоча в них заперечується наявність іншої ніж академічна естетики співацького звуку, ігноруючи сучасний вокальний саунд і засоби його виразності. Основним завданням сучасних критиків музичної естради автор бачить міждисциплінарний підхід і «володіння не лише стилістикою мови естради, але й орієнтуватися в теоретичних питаннях, мати в своєму арсеналі необхідний аналітичний інструментарій».

Серед іншого, в тематичному ряді збірника є й питання високої моди. У даному випадку у розвідці К. Леонової аналізуються чинники деканонізації Haute Couture як символічної детермінанти в сучасній системі моди пошиття одягу високого класу. Розкрито сутність цього феномену, причини змін, історіографію питання, а також інституційний устрій, особливості розвитку, економічні й соціокультурні чинники, місце у сучасній системі моди. Про інший ракурс цієї проблеми, а саме – еволюція форм жіночого костюму у 50-х роках ХХ століття, йдеться у статті К. Кисельової, яка акцентує увагу на витоках виникнення концепцій формотворення, домінуючих напрямках в його композиціях, морфологічних і конструктивно-технологічних особливостях форм тощо, що переконливо засвідчує актуальність цієї проблематики в контексті наукового пошуку.

Не менш цікавими є й матеріали стосовно міфологізації суспільної свідомості, зокрема еволюції міфу давнього Риму від часів його заснування і до падіння Римської імперії. Розглянуто співзвучність міфологічних сюжетів реальним подіям римської історії. Показана трансформація античного міфу на теренах України (К. Гамалія).

Це можна не згадати і про низку матеріалів стосовно регіональної культурно-мистецької практики, втілених у дослідженнях К. Кравчука, О. Корольчук, С. Виткалова, І. Павлюк, Т. Сідлецької, І. Дундяк, І. Маслової й ін.

Підсумовуючи аналіз окремих наукових розвідок даного випуску, зазначимо, що серед наших авторів сформувалося стале специфічне наукове середовище, що впевнено розробляє національну культурно-мистецьку проблематику в її історичній ретроспективі, розширюючи обрії вивчення української культури: від переважно мистецтва Півдня України, до специфіки культурно-мистецької практики Галичини чи Західної України загалом (І. Бермес, О. Білозерова, І. Зіньків, Л. Ластовецька, С. Соланський, Т. Степанчук, С. Виткалов, В. Драганчук, Т. Фішер та ін.). Ці матеріали викликають інтерес вже тому, що дають певні підстави й для аналізу сучасних мистецьких процесів, адже умови їх розгортання є майже тотожними, порівнюючи стан розвитку країни початку ХХ століття та століття ХХІ, зрозуміло, з поправкою на час.

Список використаної літератури

1. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*: наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 21. За заг. ред. Виткалова В.Г. – Рівне : РДГУ, 2015. Т. 1. – 213 с.

References

1. *Ukraine cultural: munule, cuchasne, shlyahu rozvutky*: naukovі zapusku RDGY. Vup. 21. Za zar. red. Vitkalova V.G. – Rivne:RSGU, 2015. T.1. – 213 p.

Виткалов Владимир Григорьевич, кандидат педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой культурологи и музееведения Ровенского государственного гуманитарного университета

Художественная парадигма национальной культурной политики сквозь призму отечественного научного поиска

Анализируется тематическое содержание отдельных исследований научного сборника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»: научные записки Ровенского государственного гуманитарного университета. Выпуск 21. Т. 1.

Ключевые слова: научный поиск, художественная практика, историческая ретроспектива, Украина.

Vytkalov Volodimir, candidate of pedagogical sciences, professor, manager of department of kul'turologiyi i muzeeyznavstva Rivnens'kogo derzhavnogo gumanitarnogo universy'tetu

Artistic paradigm of national cultural policy through the prism of home scientific search

Thematic maintenance of separate scientific secret services of scientific collection is analyzed the «Ukrainian culture: the past, modern, ways of development» : scientific messages of the Rivne state humanitarian university. Producing is 21. Tom 1. Maintenance of three divisions is examined, the separate articles of participants, attributed to each of divisions are analyzed.

General remarks are done to materials of scientific collections, that quite a bit years printed in the Rivne state humanitarian university. They are exposed thematic maintenance. It is indicated on that проблематику which quite a bit years is the article of scientific analysis of scientists from Ukrainian higher educational establishments.

The characteristic features of materials, published in this scientific collection are considered.

Key words: scientific search, cultural and art practice, historical retrospective view, Ukraine.

Надійшла до редакції 14.11.2015 р.